

Nieuwe kernwapens in Nederland

De blijvende noodzaak van ontwapening

PAX

www.paxforpeace.nl

Colofon

Oktober 2023

Auteurs: Jip van Dort, Alejandra Muñoz & Cor Oudes

Afbeelding omslag: PAX ©2023

Inhoud

Inleiding	4
Deel I	
Kernwapens in de wereld	6
Modernisering	7
Verbod	8
Deel II	
Kernwapens en Nederland	9
B61-12	10
Transparantie	11
NPV	13
Deel III	
Wat te doen?	14
PAX en kernwapens	15
Bijlage I - Opiniestuk	16
Bijlage II - Artikel 1 van het TPNW	18
Bijlage III - Ontwapeningsoproepen Tweede Kamer	20

Inleiding

Vertig jaar na de grootste demonstratie ooit in Nederland toen, in oktober 1983, 550.000 mensen zich in Den Haag verzamelden tegen plaatsing van kernwapens, gebeurt het opnieuw. In het grootste geheim. Je hoort er niets over op het nieuws. Het is nauwelijks onderwerp van debat. Maar er komen nieuwe kernwapens naar Nederland. Misschien zijn ze er zelfs al.

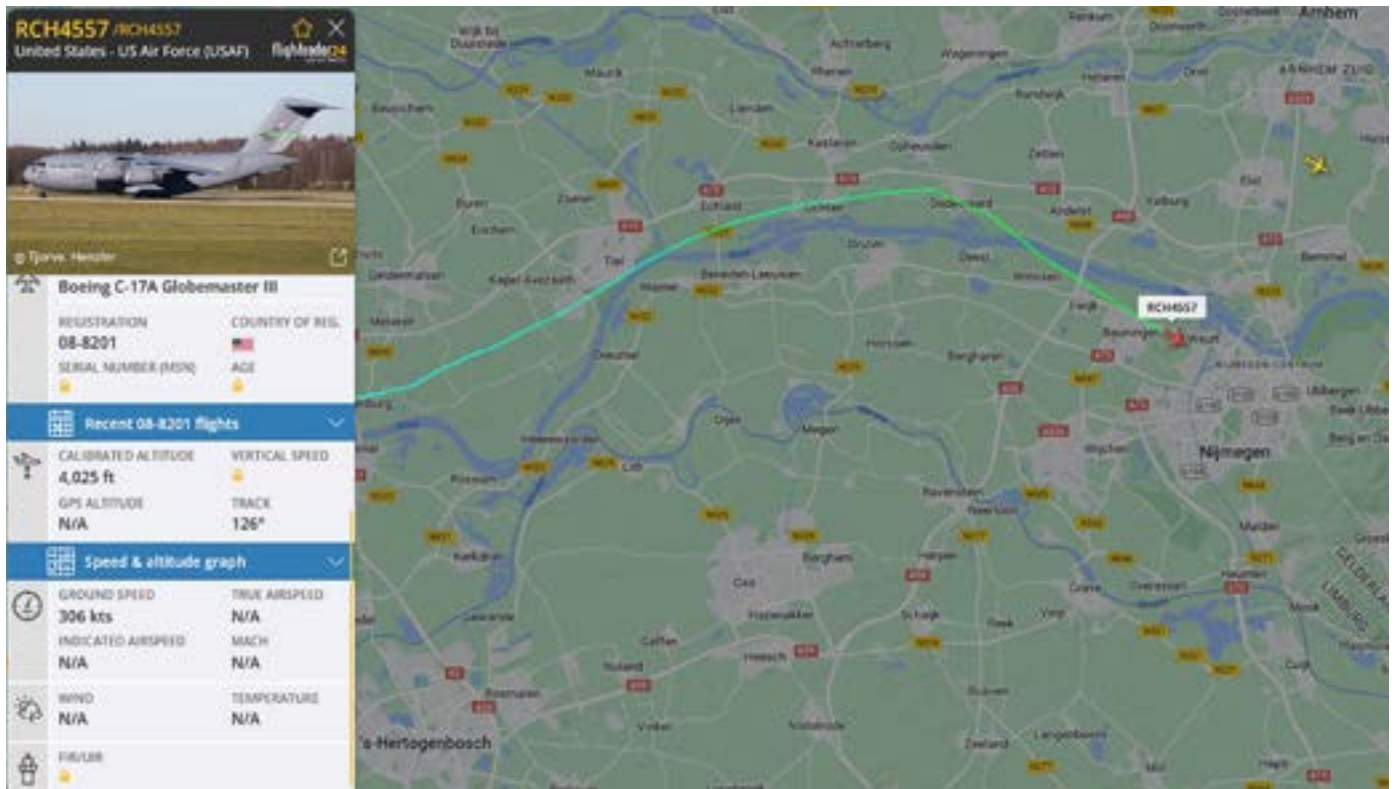
Dit rapport gaat over een wereld die niet ontwapent, maar juist ongekende middelen investeert in (nieuwe) kernwapens. Nederland doet daar aan mee, door nieuwe Amerikaanse kernwapens toe te laten. Daarmee lijkt voor de aankomende generaties vastgehouden te worden aan deze illegale massavernietigingswapens. Het betekent dat aankomende decennia grootmachten nucleaire chantage kunnen blijven toepassen – zoals nu zichtbaar in Oekraïne – en ongekend humanitair leed als een zwaard van Damocles boven onze hoofden blijft hangen.

Dat moet voorkomen worden. De nieuwe Nederlandse regering, die na de aanstaande verkiezingen gevormd zal worden, moet handelen. Transparantie is nodig voor een eerlijke, open discussie over kernwapens en de rol van ons land hierin. Dat past een democratie. En Nederland moet eindelijk een serieuze rol gaan spelen in ontwapening, te beginnen met het verwijderen van kernwapens uit eigen land.

Onze oproep is helder:

- maak kernontwapening tot prioriteit van het nieuwe regeringsbeleid en zoek actief naar mogelijkheden om dit te realiseren;
- wees transparant over in Nederland aanwezige kernwapens;
- voorkom dat nieuwe kernwapens naar Nederland komen en stuur de huidige terug;
- onderteken het verbodsverdrag voor kernwapens (TPNW).

In het eerste deel van dit rapport wordt een bredere context geschetst van de huidige situatie met betrekking tot kernwapens en de toegenomen dreiging van gebruik hiervan, niet in de laatste plaats vanwege de oorlog in Oekraïne. Deel twee gaat vervolgens in op de specifieke rol van Nederland in dit dossier: de komst van nieuwe kernwapens, gebrek aan transparantie hierover en hoe dit haaks staat op officieel regeringsbeleid. Tenslotte wordt de blijvende noodzaak tot ontwapening benadrukt.

Screenshot van maart 2023 van de vlucht van een Amerikaans militair toestel dat is uitgerust om kernwapens te vervoeren. Werden hier de nieuwe kernwapens naar Volkel gebracht?¹

¹ Flightradar24, screenshot gemaakt op 27 maart 2023.

Deel I

Kernwapens in de wereld

Afgelopen jaar, na de Russische invasie in Oekraïne, is de toch al historisch hoge nucleaire dreiging nog verder toegenomen. Escalerende Russische retoriek over het inzetten van nucleaire wapens heeft hieraan bijgedragen. Hetzelfde geldt voor het Russische beleid om 'tactische' kernwapens in Belarus te plaatsen, waarmee het NAVO-beleid van nuclear sharing wordt gekopieerd. PAX schreef hier een opiniestuk over, waarin we de handelswijze van Rusland veroordelen, maar ook uitleggen dat Moskou deze nucleaire escalatie juist probeert te legitimeren door te wijzen op dit NAVO-beleid (zie bijlage 1). Dat deze ontwikkelingen plaatsvinden in tijden van oorlog verhoogt de kans op misinterpretaties en ongelukken, met alle gevolgen van dien. Op de achtergrond speelt bovendien mee dat de spanningen tussen grootmachten in rap tempo verder oplopen, in het bijzonder ook tussen de VS en China. Het is een wrange gedachte dat in het verleden de wereld een aantal keer maar ternauwernood aan een kernoorlog is ontsnapt, soms meer door toeval dan wijsheid.²

Het Bulletin of the Atomic Scientists, wetenschappers die de nucleaire dreiging nauwlettend in de gaten houden, hebben de beruchte Doomsday Clock inmiddels op negentig seconden voor middernacht gezet.³ Dat is dichterbij wereldwijde catastrofe dan ooit tevoren. Deze toegenomen dreiging van kernoorlog wordt ook gevoeld in Nederland. Opinieonderzoek concludeerde in oktober vorig jaar dat 'bijna de helft van de Nederlanders (48%) aan(geeft) bang te zijn voor de inzet van kernwapens door Rusland'.⁴

Dat bedreigd wordt met kernwapens – in het verleden is dat vaker gedaan, ook door andere landen⁵ – is mogelijk omdat er, ondanks allerlei beloften, nog altijd kernwapens zijn. Vanaf het einde van de Koude Oorlog, na een periode van hoogopgelopen spanningen tussen Oost en West, werden tienduizenden kernwapens ontmanteld. Van 70.000 ging de teller terug naar ongeveer 12.500, maar dat aantal stagneert nu al enkele decennia. Ook zijn afgelopen jaren allerlei verdragen tussen de

² List of nuclear close calls, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_nuclear_close_calls, bekeken in oktober 2023.

³ A time of unprecedented danger: It is 90 seconds to midnight, <https://thebulletin.org/doomsday-clock/current-time/>, 24 januari 2023.

⁴ Meer aandacht voor oorlog, helft vreest kernaanval, <https://www.ioresearch.nl/actueel/meer-aandacht-voor-oorlog-helft-vreest-kernaanval/>, 22 oktober 2022.

⁵ Onlangs dreigde Noord-Korea met inzet van kernwapens en in 2017, onder president Trump, dreigde de VS er ook mee, tegen Noord-Korea. (Bronnen: 'Imminent Threat': Kim Jong Un Unveils Mini Nukes as US Carrier Arrives in South Korea, <https://www.vice.com/en/article/3aknzv/north-korea-nuclear-warheads-mini>, 29 maart 2023 & By far the worst thing Trump did was flirt with nuclear war with North Korea, <https://theintercept.com/2021/01/20/biden-inauguration-trump-north-korea/>, 20 januari 2021.)

VS en de Sovjet-Unie/Rusland om nucleaire risico's te beheersen – onder andere het Anti-Ballistic Missile-verdrag, het Intermediate-Range Nuclear Forces-verdrag en het New START-verdrag – opgezegd, zowel door de VS als Rusland.

Modernisering

Kernontwapening is niet alleen gestagneerd, er wordt nu ook volop gemoderniseerd, door alle kernwapenstaten (VS, Rusland, Frankrijk, Verenigd-Koninkrijk, China, India, Pakistan, Israël en Noord-Korea). Bestaande wapens worden zo geschikt gemaakt om nog decennia lang deel uit te maken van toch al uitgebreide wapenarsenalen. Vele honderden miljarden euro's, zelfs biljoenen (dat is met twaalf nullen), gaan hiermee gepaard – geld dat dus niet besteed wordt om bijvoorbeeld de klimaatcrisis en armoede te bestrijden of vrede te bevorderen. Berekend is dat alleen al de VS tot 2046 1,2 biljoen dollar besteedt aan modernisering,⁶ en het Verenigd Koninkrijk 172 miljard pond.⁷ In 2022 spendeerden de kernwapenstaten gezamenlijk 83 miljard dollar aan kernwapens, meer dan de helft door de VS.⁸ Omgerekend is dat meer dan 157.000 dollar per minuut! Met deze modernisering wordt het risico dat iemand weer kernwapens zal gebruiken ook voor volgende generaties behouden.

Modernisering sluit aan bij huidig NAVO-beleid. Alhoewel het bondgenootschap en afzonderlijke lidstaten geregeld stellen voorstander te zijn van kernontwapening heeft de NAVO zichzelf in 2010 nadrukkelijk omgedoopt tot een nucleair bondgenootschap – ook om kritische stemmen vanuit individuele lidstaten het zwijgen op te leggen.⁹ Tegen de achtergrond van oorlog in Oekraïne wordt nu zelfs steviger vastgehouden aan kernwapens. In december vorig jaar schreef de regering de Tweede Kamer: 'Gezien de verslechterde internationale veiligheidssituatie is het een essentieel veiligheidsbelang dat de NAVO een geloofwaardige en effectieve nucleaire afschrikking behoudt.' Daar werd aan toegevoegd: 'Een wereld waarin NAVO-bondgenoten eenzijdig ontwapenen en andere landen niet, is voor Nederland geen veiligere wereld. Zolang kernwapens bestaan in de wereld, blijft de NAVO een nucleaire alliantie en blijft nucleaire afschrikking een essentiële rol spelen.'¹⁰ Hiermee wordt op geen enkele wijze ruimte gegeven aan een proces waarin gezamenlijk en gelijktijdig wordt ingezet op ontwapening: de regering stelt hier immers dat alleen naar ontwapening wordt gestreefd als de NAVO degene is die het laatste kernwapen zal ontmantelen – een recept voor permanente kernbewapening.

Terwijl Rusland dreigt met inzet van kernwapens, de NAVO steviger aan deze wapens vasthoudt en geopolitieke spanningen in de wereld verder oplopen, blijft ongewijzigd dat de inzet van kernwapens ongekende humanitaire gevolgen zal hebben. Kernwapens zijn immers de ultieme massavernietigingswapens, zoals men in Japan leerde tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog en onlangs werd gememoreerd in de veelbekeken film Oppenheimer. Keer op keer

6 Approaches for Managing the Costs of U.S. Nuclear Forces, 2017 to 2046, <https://www.cbo.gov/system/files/115th-congress-2017-2018/reports/53211-nuclearforces.pdf>, oktober 2017.

7 An update on UK nuclear weapons modernisation, <https://www.nuclearinfo.org/comment/2022/06/an-update-on-uk-nuclear-weapons-modernisation/>, 28 juni 2022.

8 Wasted: 2022 Global Nuclear Weapons Spending, https://www.icanw.org/wasted_2022_global_nuclear_weapons_spending, 12 juni 2023.

9 Spreading the Burden: How NATO Became a 'Nuclear' Alliance, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09592296.2020.1721086>, 17 februari 2020.

10 Brief regering; Uitvoering van de motie van het lid Jasper van Dijk over de stand van zaken rond nucleaire ontwapening en modernisering van kernwapens in Nederland (Kamerstuk 36200-V-30), <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36200-v-73.html>, 22 december 2022.

is, middels simulaties en berekeningen, aangetoond dat zelfs een 'beperkte' kernoorlog ongekend vernietigend zal zijn, voor mens en milieu. Inzet van minder dan 3 procent van de kernwapens in de wereld kan leiden tot de dood van maar liefst een derde van de mensheid.¹¹ PAX bracht eerder al de desastreuze gevolgen in beeld mocht ooit een kernbom op Rotterdam worden gegooid.¹² Deze vergaande gevolgen van de inzet van kernwapens waren begin 2022 nog aanleiding voor kernwapenstaten om uit te spreken dat een nucleaire oorlog niet gewonnen kan worden en nooit gevochten moet worden.¹³ Het Rode Kruis heeft, mede hierom, herhaaldelijk beargumenteerd dat de inzet van kernwapens illegaal is.¹⁴

Verbod

Vanwege deze humanitaire gevolgen en de inherente illegaliteit van daadwerkelijk gebruik, en omdat ontwapening al decennia stagneert, heeft een grote groep landen gewerkt aan het opstellen van een verbodsverdrag voor kernwapens. In 2017 kwam dit verdrag, het Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (TPNW), tot stand en in 2021 waren voldoende landen toegetreden waardoor het rechtsgeldig werd. Met name artikel 1 van dit verdrag is cruciaal. Het verbiedt gebruik, bezit, ontwikkeling, productie, stationering en overdracht van kernwapens onder alle omstandigheden (zie bijlage 2). In totaal hebben al 97 landen het verdrag ondertekend of geratificeerd. Unieke onderdelen van het verdrag betreffen steun aan gemeenschappen die hebben geleden onder het gebruik en testen van kernwapens evenals het nemen van milieuherstelmaatregelen. Onder de ondertekenaars zijn geen NAVO-landen omdat beleid van dit bondgenootschap niet in lijn wordt geacht met het verbodsverdrag. Dat is ook het standpunt van de Nederlandse regering.

Wel nam een aantal EU- en NAVO-landen deel aan de eerste vergadering van staten aangesloten bij het TPNW. België, Duitsland en Noorwegen waren als waarnemer aanwezig en, daartoe opgeroepen door de Tweede Kamer, schoof ook Nederland aan. De lidstaten van het verdrag spraken tijdens deze vergadering nadrukkelijk uit dat zij het TPNW zien als complementair aan het Non-Proliferatieverdrag (NPV), dat vijftig jaar geleden tot stand kwam en door nagenoeg elk land is ondertekend. Ook werd het dreigen met kernwapens, onder wat voor omstandigheden dan ook, scherp veroordeeld.¹⁵

11 Nuclear Famine: climate effects of regional nuclear war, <https://www.ippnw.org/programs/nuclear-weapons-abolition/nuclear-famine-climate-effects-of-regional-nuclear-war>, augustus 2022.

12 Wat als een kernbom in Rotterdam ontploft?, <https://paxvoorvrede.nl/nieuws/wat-als-een-kernbom-in-rotterdam-ontploft/>, 13 februari 2014.

13 Joint Statement of the Leaders of the Five Nuclear-Weapon States on Preventing Nuclear War and Avoiding Arms Races, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/01/03/p5-statement-on-preventing-nuclear-war-and-avoiding-arms-races/>, 3 januari 2022.

14 Kernwapens: onmenselijke verwoesters, <https://www.rodekruis.nl/wie-zijn-wij/humanitair-oorlogsrecht/kernwapens/>, bekeken in oktober 2023.

15 Meetings of State Parties, https://www.icanw.org/tpnw_first_meeting_of_states_parties, juli 2022.

Deel II

Kernwapens en Nederland

Nederland is sinds het midden van de jaren '70 van de vorige eeuw lid van het NPV. Door dit lidmaatschap verbindt de regering zich, in artikel 6, ertoe 'onderhandelingen te voeren omtrent doeltreffende maatregelen met betrekking tot spoedige beëindiging van de nucleaire bewapeningswedloop en tot nucleaire ontwapening.' In het NPV staat bovendien, in hetzelfde artikel, dat alle hierbij aangesloten landen zich committeren aan het overeenkomen van een verdrag 'inzake algemene en volledige ontwapening.'¹⁶

In een brief schreef het kabinet eind vorig jaar bovendien dat het 'gecommitteerd (blijft) aan een wereld zonder kernwapens.' Daar werd nog aan toegevoegd dat 'Nederland zich in(zet) voor alomvattende, onomkeerbare en controleerbare nucleaire ontwapening, "Global Zero". Dit is in lijn met het beleid van de NAVO en met artikel 6 van het Non-Proliferatieverdrag.'¹⁷ Daarnaast heeft de Tweede Kamer geregeld opgeroepen om serieuze stappen te zetten richting ontwapening (zie bijlage 3). Deze houding van het parlement zien we terug bij de bevolking van Nederland die, zo wordt duidelijk uit opiniepeilingen, in het verleden herhaaldelijk grote voorstander is gebleken van kernontwapening specifiek ook van aansluiting bij het TPNW.¹⁸

Ondanks deze verdragsrechtelijke verplichtingen, kabinetsbeleid, oproepen van de Tweede Kamer en de voorkeur van de Nederlandse bevolking liggen er in Nederland zo'n twintig Amerikaanse kernwapens, zogenaamde tactische bommen. Daarmee is Nederland nadrukkelijk een doelwit mocht het ooit tot een kernoorlog komen. Amerikaanse kernwapens liggen hier al vanaf begin jaren '60 van de vorige eeuw toen, tijdens de Koude Oorlog, bilaterale afspraken met de VS overeen werden gekomen over de plaatsing ervan. Een aantal F-16's, gestationeerd op vliegbasis Volkel, is momenteel belast met de uitvoering van de Nederlandse kernwapentaak.

Deze taak is onderdeel van het NAVO-beleid van *nuclear sharing*. België, Duitsland, Italië en Turkije beschikken ook over Amerikaanse kernbommen (en Polen maakt herhaaldelijk duidelijk dat het

¹⁶ Verdrag inzake de niet-verspreiding van kernwapens (NPV), https://wetten.overheid.nl/BWBV0004367/1975-05-02#Verdrag_2, 1968.

¹⁷ Brief regering; Uitvoering van de motie van het lid Jasper van Dijk over de stand van zaken rond nucleaire ontwapening en modernisering van kernwapens in Nederland (Kamerstuk 36200-V-30), <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36200-v-73.html>, 22 december 2022.

¹⁸ Nederland moet zich aansluiten bij anti-kernwapenverdrag VN, vindt meerderheid Nederlanders, <https://paxvoorvrede.nl/nieuws/berichten/nederland-moet-zich-aansluiten-bij-anti-kernwapenverdrag-vn-vindt-meerderheid-nederlanders>, 21 januari 2021.

ook Amerikaanse kernwapens wil plaatsen¹⁹ en mogelijk worden ze ook weer gestationeerd in het Verenigd Koninkrijk²⁰). De wapens in Volkel staan onder controle van de VS, maar in oorlogstijd zijn het Nederlandse piloten die ze zouden moeten afwerpen. In 2019 wees tv-programma ZEMBLA erop dat, mocht de VS ooit besluiten over te gaan tot een nucleaire aanval, de Nederlandse regering geen vetorecht heeft afgedwongen voor de inzet van de kernwapens.²¹

Dat kernwapens in Nederland liggen, is moeilijk te rijmen beleid dat, op papier althans, gericht is op ontwapening. Helemaal problematisch is dat de huidige bommen vervangen worden door nieuwe kernwapens, de B61-12, die allerlei nieuwe capaciteiten hebben.

B61-12

In het officiële jargon worden de kernwapens in Nederland, en andere landen die onderdeel zijn van het *nuclear sharing*-beleid van de NAVO, enkel 'gemoderniseerd'. De indruk wordt zo gewekt dat het weinig meer dan een kwestie van veiligheid is, dat voorkomen wordt dat ongelukken gebeuren met verouderde bommen. In werkelijkheid komt een nieuwe kernbom naar Nederland.

Anders dan zijn voorganger²² is de B61-12 bijvoorbeeld uitgerust met een nieuw staartstuk waardoor die met meer precisie naar een doel geleid kan worden.²³ Ook kan de explosieve kracht van de bom aangepast worden, van 0.3 tot 50 kiloton – een meervoud van de bom die in 1945 werd gegooid op de Japanse stad Hiroshima en toen al 140.000 mensen doodde.²⁴ Ook heeft de nieuwe kernbom de mogelijkheid om ondergronds tot ontploffing te komen, waarmee meer doelen geraakt kunnen worden, zoals bunkers.²⁵

Door de nieuwe technische capaciteiten van de B61-12 lijkt dit wapen ingezet te kunnen worden met beperktere gevolgen dan zijn voorganger. Dat betekent ook dat de drempel tot inzet van nucleaire wapens wordt verlaagd, omdat ze nu als een 'realistischer' optie kunnen worden gezien, met alle escalatierisico's van dien. Dit was precies de reden dat het Amerikaanse congres onderzoek naar deze zogenaamde *low-yield* kernwapens in het verleden heeft verboden.²⁶

De B61-12 komt ook nog eens te hangen onder een nieuw gevechtsvliegtuig, de F-35. Dit betreft een zogeheten vijfde generatie gevechtsvliegtuig met een uitgebreider sensorenpakket dan eerdere

19 Polen staat open voor stationering Amerikaanse kernwapens, <https://www.nu.nl/spanningen-oekraine/6193004/polen-staat-open-voor-stationering-amerikaanse-kernwapens.html>, 3 april 2022.

20 Airbase project could pave way for UK to host US nuclear weapons, <https://www.theguardian.com/world/2023/aug/29/surety-mission-50m-airbase-project-could-pave-way-for-uk-to-host-us-nuclear-weapons>, 29 augustus 2023.

21 Nederland heeft niks te zeggen over inzet atoombommen in Volkel, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/nederland-heeft-niks-te-zeggen-over-inzet-atoombommen-in-volkel>, 14 november 2019.

22 In het verleden is overigens geregeld beargumenteerd dat de oudere B61-versie militair nutteloos is. (Bron: Withdrawal Issues; What NATO countries say about the future of tactical nuclear weapons in Europe, <https://nonukes.nl/wp-content/uploads/2015/03/WITHDRAWAL-ISSUES-report-nospread.pdf>, maart 2011.)

23 B61-12: new US nuclear warheads coming to Europe in December, https://www.icanw.org/b61-12_new_us_nuclear_warheads_coming_to_europe_in_december, 22 december 2022.

24 Counting the dead at Hiroshima and Nagasaki, <https://thebulletin.org/2020/08/counting-the-dead-at-hiroshima-and-nagasaki/>, 4 augustus 2020.

25 Video Shows Earth-Penetrating Capability Of B61-12 Nuclear Bomb, https://fas.org/publication/b61-12_earth-penetration/, 14 januari 2016.

26 New Nuclear Warheads: Legislative Provisions, <https://csreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN10854>, 5 februari 2018.

vliegtuigen en *stealth*-eigenschappen, wat het minder zichtbaar maakt voor (vijandelijke) radar.²⁷ De eerste F-35-vliegtuigen zijn inmiddels gestationeerd op vliegbasis Volkel.²⁸

Transparantie

Vanwege de komst van nieuwe kernwapens naar Nederland nam de Tweede Kamer eind vorig jaar een motie aan. Daarin spreekt het parlement zich uit dat 'over een dergelijk ingrijpend besluit zo veel mogelijk transparantie moet bestaan, opdat de samenleving hiervan kennis kan nemen en een fundamenteel debat kan worden gevoerd.' Dezelfde motie verzoekt de regering 'de Kamer te informeren over de stand van zaken rond nucleaire ontwapening en over de modernisering van kernwapens in Nederland.'²⁹ Het was niet de eerste keer dat de Tweede Kamer om meer transparantie vroeg.³⁰

Maar in de brief waarin de regering op deze motie reageert, wordt geen nadere openheid gegeven.³¹ Een fundamenteel debat is tot op heden ook uitgebleven.

Nederland bevestigt bijvoorbeeld nog altijd niet dat Amerikaanse kernwapens op vliegbasis Volkel liggen. Dit terwijl er openheid is over nucleaire oefeningen vanaf deze basis,³² in 2019 een uitgelekt NAVO-document de aanwezigheid van deze kernwapens bevestigde³³ en onderzoekers van Bellingcat in 2021 bewijs voor de aanwezigheid publiceerden.³⁴ Aanwezigheid van Kernwapens in Nederland blijkt bovendien uit documenten die gelekt zijn via WikiLeaks.³⁵

Hoeveel kernwapens er liggen, wat de kosten zijn die ermee samenhangen, wanneer de modernisering precies plaatsvindt, welke werkzaamheden hiermee samenhangen,³⁶ welke risico's hiermee

27 F-35 Lightning II-jachtvliegtuig, <https://www.defensie.nl/onderwerpen/materieel/vliegtuigen-en-helikopters/f-35-gevechtsvliegtuig>, bekeken in oktober 2023.

28 F-35's nu ook op Vliegbasis Volkel gestationeerd, <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2022/06/30/f-35s-nu-ook-op-vliegbasis-volkel-gestationeerd>, 30 juni 2022.

29 Motie van het lid Jasper van Dijk (36200-V nr. 30), <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36200-V-30.html>, 24 november 2022.

30 In 2015 stelde de Tweede Kamer in een motie van CDA, D66, PvdA en SP bijvoorbeeld dat 'de geheimzinnigheid over de mogelijke aanwezigheid van kernwapens in Nederland elke vorm van parlementaire controle in de weg staat en zeer onbevredigend is' en werd de regering verzocht om 'binnen de NAVO en in bilaterale contacten met de Verenigde Staten voor Nederland ten minste eenzelfde afspraak te bedingen als voor Duitsland om zo meer openheid ten aanzien van eventueel in Nederland aanwezige kernwapens mogelijk te maken'. (Bron: Motie van het lid Knops c.s. (33783 nr. 18), <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33783-18.html>, 23 april 2015.)

31 Brief regering; Uitvoering van de motie van het lid Jasper van Dijk over de stand van zaken rond nucleaire ontwapening en modernisering van kernwapens in Nederland (Kamerstuk 36200-V-30), <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36200-V-30.html>, 22 december 2022.

32 Secretary General visits Dutch airbase hosting NATO deterrence exercise, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_178834.htm, 16 oktober 2020.

33 Publiek geheim na blunder zwart-op-wit: kernwapens in Volkel, <https://nos.nl/artikel/2293723-publiek-geheim-na-blunder-zwart-op-wit-kernwapens-in-volkel>, 16 juli 2019.

34 US Soldiers Expose Nuclear Weapons Secrets Via Flashcard Apps, <https://www.bellingcat.com/news/2021/05/28/us-soldiers-expose-nuclear-weapons-secrets-via-flashcard-apps/>, 28 mei 2021.

35 Wikileaks bevestigt kernwapens in Nederland, <https://www.parool.nl/nieuws/wikileaks-bevestigt-kernwapens-in-nederland-b1ba2af9/>, 29 november 2010.

36 Onderzoekers hebben wel werkzaamheden op vliegbasis Volkel gerapporteerd. (Bron: NATO Steadfast Noon Exercise And Nuclear Modernization In Europe, <https://fas.org/publication/steadfast-noon-exercise-and-nuclear-modernization/>, 17 oktober 2022.)

gepaard gaan als bijvoorbeeld een ongeluk plaatsvindt,³⁷ wat de bredere veiligheidsrisico's van de kernwapentaak voor Nederland zijn en waar de Nederlandse verantwoordelijkheid voor eventuele inzet van deze wapens precies begint en eindigt – dergelijke vragen blijven onbeantwoord. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Duitsland, waar meer transparantie over de kernwapentaak bestaat, in ieder geval over de kosten (259 miljoen euro voor werkzaamheden op vliegbasis Büchel).³⁸

Vanwege de publieke kennis over in Nederland aanwezige kernwapens is het, zwak uitgedrukt, moeilijk te geloven dat de voortdurende geheimzinnigheid van de regering te maken heeft met veiligheidsoverwegingen. Eerder getuigt het van een gebrek aan politieke bereidheid hier een open en democratisch debat over te voeren. Doordat vragen over kernwapens op Nederlandse bodem met dezelfde formule van 'ontkennen noch bevestigen' worden bezworen, ondermijnt de regering democratische controle.

Vluchtpad nieuwe kernwapens boven Nederland?

Op 27 maart 2023 (zie de afbeelding in de inleiding) vloog een C-17A Globemaster III van de Amerikaanse luchtmacht naar vliegbasis Volkel (vlucht RCH 4557). De C-17, een transportvliegtuig, maakt onderdeel uit van de 62nd Airlift Wing, gestationeerd op Joint Base Lewis-McChord. Deze transportgroep is door de luchtmacht van de VS aangewezen als 'Prime Nuclear Airlift Force' en beschikt over de certificaten om ook de B61-12 te vervoeren. Of de C-17 op 27 maart 2023 inderdaad B61-12 kernbommen naar Volkel vervoerde is onduidelijk. Wel geeft het vluchtpad van de C-17 op die dag inzicht in de mogelijke route van nieuwe kernwapens naar Nederland. De C-17 vloog onder andere zo goed als boven de boulevard

van Scheveningen, het Bronovo ziekenhuis in Den Haag, het Antoniushove ziekenhuis in Leidschendam, de A12, het centrum van Zoetermeer, de A15, het plaatsje Waardenburg, boven Tiel, en het ziekenhuis Rivierenland, dwars over de binnenstad van Nijmegen om vervolgens een draai te maken en recht op de landingsbaan van vliegbasis Volkel aan te vliegen. De C-17 steeg daar dezelfde dag weer op voor een vlucht terug naar de VS. Het is mogelijk dat daarbij de oude B61-kernbommen mee terug werden vervoerd.

BRON: The C-17A Has Been Cleared To Transport B61-12 Nuclear Bomb To Europe <https://fas.org/publication/c17-cleared-to-transport-b61-12/>, 9 januari 2023.

³⁷ In april werd melding gemaakt van een mogelijk ongeluk op Vliegbasis Volkel met een kernwapen, maar het Amerikaanse ministerie van Defensie ontkennde later. (Bron: Ongeluk gebeurd met atoombom op vliegbasis Volkel, zeggen wetenschappers, <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/4255865/ongeluk-gebeurd-met-atoombom-op-vliegbasis-volkel-zeggen-wetenschappers>, 3 april 2023.)

³⁸ Antwort der Bundesregierung (19/27108), <https://dserver.bundestag.de/btd/19/271/1927108.pdf>, 1 maart 2021.

NPV

Het verbodsverdrag voor kernwapens (TPNW) is helder. Mocht Nederland willen toetreden tot dit verdrag, dan zullen de Amerikaanse kernwapens van Nederlands grondgebied verwijderd moeten worden. De aanwezigheid van kernwapens in Volkel lijkt echter ook moeilijk te rijmen met het NPV. Het Non-Proliferatieverdrag vraagt niet alleen om ontwapening, zoals hierboven genoemd, maar ook specifiek om kernwapens niet te verspreiden. Het staat zelfs zo centraal, dat de eerste twee artikelen van het verdrag hierover gaan.

Artikel 1 stelt bijvoorbeeld dat 'iedere kernwapenstaat die partij is bij dit verdrag zich (verbindt), kernwapens of andere nucleaire explosiemiddelen, dan wel de beschikkingsmacht over zodanige wapens of explosiemiddelen noch direct noch indirect aan welke ontvanger dan ook over te dragen.' De VS kan dus geen kernwapens overdragen aan Nederland. In artikel 2 staat vervolgens dat 'iedere niet-kernwapenstaat, die partij is bij dit verdrag, zich (verbindt), de overdracht door welke overdrager dan ook van kernwapens of andere nucleaire explosiemiddelen of van de beschikkingsmacht over zodanige wapens of explosiemiddelen noch direct noch indirect te aanvaarden.' Nederland kan dus geen kernwapens van de VS accepteren. Over de reden van beide artikelen is het NPV helder: 'de verspreiding van kernwapens (zou) de kans op een nucleaire oorlog ernstig vergroten.'³⁹

Vanwege de focus op ontwapening en niet-verspreiding kan beargumenteerd worden dat de Amerikaanse kernwapens in Nederland een schending zijn van het NPV. Toch is dat niet de positie die het kabinet inneemt. Dat stelt namelijk dat de Amerikaanse kernwapens al voor de totstandkoming van het NPV in Nederland lagen en dat dit in de onderhandelingen expliciet aan de orde is geweest en geaccepteerd door onderhandelende partijen⁴⁰ – een moeilijk te controleren claim, waarover nadere opheldering nodig is.

Beweerd wordt ook nog wel eens dat er geen sprake is van overdracht en daarom niet van schending van het verdrag, omdat de kernwapens onder Amerikaanse controle staan. Dat mag zo zijn, maar wanneer het er op aankomt en kernwapens daadwerkelijk gebruikt kunnen worden, in oorlogstijd dus, worden de wapens wel degelijk overgedragen en geldt dit argument niet meer. De Verenigde Staten zelf houdt vol dat het NPV niet van toepassing is in oorlogstijd. Deze interpretatie wordt echter niet door alle lidstaten bij het verdrag gedeeld.

Los van het waarheidsgehalte van de claims van de regering over de toepasselijkheid van het NPV kan betoogd worden dat de komst van nieuwe kernwapens naar Nederland, de B61-12, sowieso ingaat tegen het verdrag. Het NPV is immers in werking op het moment dat de nieuwe wapens in Nederland arriveren. En door de komst van deze wapens ligt het in de lijn der verwachting dat Nederland ook aankomende decennia onderdeel zal blijven van het NAVO-beleid van *nuclear sharing*. Dat is op geen enkele manier te rijmen met de noodzaak tot ontwapening zoals in het NPV opgenomen.

³⁹ Verdrag inzake de niet-verspreiding van kernwapens (NPV), https://wetten.overheid.nl/BWBR0004367/1975-05-02#Verdrag_2, 1968.

⁴⁰ Antwoord op vragen van het lid Futselaar over een mogelijk ongeluk op vliegbasis Volkel, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2023Z06024&did=2023D18060>, 26 april 2023 & Beantwoording vragen van het lid Futselaar over bepalingen ten tijde van het afsluiten van het Non-Proliferatieverdrag over het delen van kernwapens, <https://open.overheid.nl/documenten/4f5e9099-5238-4e60-ab93-d53de70fb283/file>, 28 juni 2023.

Deel III

Wat te doen?

De wereld wordt onveilig. Russische dreigementen over inzet van kernwapens, plaatsing van Russische kernwapens in Belarus, hoogoplopende geopolitieke spanningen en massale investeringen in kernwapens, zeker ook door de VS, illustreren dat. In de woorden van de directeur van het Stockholm International Peace Research Institute: 'In deze periode van grote geopolitieke spanningen en wantrouwen, met communicatiekanalen tussen nucleair bewapende rivalen gesloten of nauwelijks functionerend, zijn de risico's op misrekening, misverstanden of ongelukken onaanvaardbaar hoog. Het is dringend noodzakelijk de nucleaire diplomatie te herstellen en de internationale controle op kernwapens te versterken.'⁴¹

In het verleden is het de wereld gelukt om, juist na perioden van hoogopgelopen spanningen (denk bijvoorbeeld aan de Cubacrisis in 1962), te komen tot serieuze (tweezijdige) kernontwapening en verdragen ter beheersing van de risico's. De noodzaak hiertoe is wederom urgent, zelfs urgenter dan ooit tevoren. De in Nederland en andere Europese landen aanwezige kernwapens en het Russische beleid om deze *nuclear sharing* te kopiëren, kunnen een aanknopingspunt bieden om, als de tijd rijp is, wederom tot ontwapening en de-escalatie te komen. Inspirerend is dat meerdere andere staten in het verleden al afstand hebben genomen van Amerikaanse kernwapens.⁴² PAX vindt dat de nieuwe Nederlandse regering aan het werk moet en doet de volgende voorstellen:

- maak kernontwapening tot prioriteit van het nieuwe regeringsbeleid en zoek actief naar mogelijkheden om dit te realiseren;
- wees transparant over in Nederland aanwezige kernwapens;
- voorkom dat nieuwe kernwapens naar Nederland komen en stuur de huidige terug;
- onderteken het verbodsverdrag voor kernwapens (TPNW).

⁴¹ States invest in nuclear arsenals as geopolitical relations deteriorate, <https://www.sipri.org/media/press-release/2023/states-invest-nuclear-arsenals-geopolitical-relations-deteriorate-new-sipri-yearbook-out-now>, 12 juni 2023.

⁴² Een wereld zonder kernwapens: waar staat Nederland?, <https://nonukes.nl/wp-content/uploads/2019/08/PAX-raport-Een-wereld-zonder-kernwapens-waar-staat-Nederland.pdf>, juli 2019.

PAX en kernwapens

PAX zet zich al decennia in voor een kernwapenvrije wereld. Dit doen we door middel van publiekscampagnes, politieke lobby in binnen- en buitenland en publicaties. Als bestuurslid van de International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN) was PAX actief betrokken bij de internationale onderhandelingen die in 2017 leidden tot het VN-verbodsverdrag, het TPNW. Hiervoor werd in 2017 de Nobelprijs voor de vrede uitgereikt. Mede door druk van PAX nam Nederland als enige NAVO-lidstaat deel aan deze onderhandelingen. PAX zet zich actief in om te verzekeren dat het verdrag tegen kernwapens zo snel mogelijk getekend en geratificeerd wordt door Nederland.

In de jaren '80 van de vorige eeuw waren het Interkerkelijk Vredesberaad en Pax Christi Nederland, de organisaties waar PAX uit is ontstaan, de initiatiefnemers voor twee landelijke demonstraties tegen de komst van nieuwe kernwapens. In Amsterdam kwamen in 1981 meer dan 400.000 mensen op de been. Twee jaar later in Den Haag zelfs 550.000 – de grootste demonstratie ooit in Nederland. Ook kwam er een volkspetitionnement, met ruim 3,5 miljoen handtekeningen. De doelstelling van IKV en Pax Christi – *Help de kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland!* – werd door een groot deel van de Nederlandse bevolking actief gesteund. Uiteindelijk, na onderhandelingen tussen de VS en Sovjet-Unie, werd in 1987 afgezien van de plaatsing van deze extra kernwapens in Nederland.

Ook richt PAX zich op de financiële sector. Het jaarlijkse 'Don't Bank on the Bomb'-onderzoek biedt een gedetailleerd overzicht van wereldwijde investeringen in kernwapenproducenten. Het onderzoek toont én versterkt het groeiende stigma op kernwapens, mede door de verschillende campagnes die ICAN-afdelingen jaarlijks voeren rond de publicatie van het rapport.

Bijlage I

Opiniestuk

KRITIEK OP POETIN MOET, MAAR IS OOK HYPOCRIET, MET KERNWAPENS OP EIGEN BODEM⁴³

Een kernwapenwedloop heeft vreselijke gevolgen. Nederland moet daarom afzien van opslag van kernwapens in eigen land, bepleit Rolien Sasse, algemeen directeur van PAX.

Rusland gaat zogeheten tactische kernwapens plaatsen in Belarus, zo maakte president Poetin eind vorige maand bekend. Op 1 juli dit jaar wordt volgens Poetin de bouw van een opslaglocatie afgerond, maar onduidelijk is wanneer de Russische kernwapens precies overgebracht zullen worden.

Dit is gevaarlijk en onverantwoord. Er komt nu een land bij met kernwapens op eigen bodem. Dat is al problematisch in tijden van vrede. Maar nu, met oorlog in Oekraïne, is er een nog grotere kans op misinterpretaties en ongelukken. Toch is het hypocriet dat Nederland dit veroordeelt, want het heeft eenzelfde afspraak met de Amerikanen.

Opvallend is, dat Poetin zijn escalatie legitimeert door te verwijzen naar NAVO-beleid. Meerdere NAVO-landen hebben immers Amerikaanse kernwapens op eigen bodem gestationeerd: *nuclear sharing*. Ze liggen bijvoorbeeld op de Nederlandse luchtmachtbasis Volkel. Ze liggen ook in België, Duitsland, Italië en Turkije. Poetin zegt dat hij kernwapens naar Belarus kan overbrengen omdat de VS ze heeft overgebracht naar andere landen in Europa. Hij ontkent, met een verwijzing naar deze Amerikaanse praktijk, dat hij hiermee het Non-Proliferatieverdrag (NPV) schendt.

Het NPV werd ruim vijftig jaar geleden van kracht en bijna alle landen, inclusief de VS en Rusland, hebben het ondertekend. Het verdrag is gericht op het tegengaan van verspreiding van kernwapens en op ontwapening. In artikel 1 en 2 van het NPV staat dat staten direct noch indirect (de controle over) kernwapens dienen over te dragen of te ontvangen. Hoewel er natuurlijk geen legitimatie is voor de nucleaire escalatie van president Poetin, is wel te begrijpen hoe het beleid van de NAVO gemakkelijk misbruikt kan worden, zoals Rusland nu doet.

In zekere zin escaleert de NAVO momenteel zelf ook. De aanwezige Amerikaanse kernwapens in Europa worden immers gemoderniseerd, zoals het officieel heet, mogelijk dit jaar nog. Feitelijk worden nieuwe kernwapens geplaatst, de B61-12, met nieuwe capaciteiten, zoals een in kracht aanpasbare explosieve lading. De bom kan ook gericht ingezet worden. Bovendien wordt die gehangen onder een modern gevechtsvliegtuig, de F-35, die ook meer capaciteiten heeft dan

43 Kritiek op Poetin moet, maar is ook hypocriet, met kernwapens op eigen bodem, <https://www.trouw.nl/opinie/kritiek-op-poetin-moet-maar-is-ook-hypocriet-met-kernwapens-op-eigen-bodem-b5feb1d/>, 11 april 2023.

zijn voorganger, de F-16. Zo is het vliegtuig moeilijker door een radar te detecteren. Deze nieuwe capaciteiten maken het wapen gevaarlijker: ze verlagen de drempel tot inzet en kunnen legitimeren dat andere kernwapenstaten zich aanvullend bewapenen. Dat laatste zien we al gebeuren.

Minister Hoekstra van buitenlandse zaken sprak onlangs nog over tactische kernwapens. Tijdens een debat in de Tweede Kamer stelde ook hij dat de aanwezigheid van deze wapens in Nederland geen schending is van het NPV.

Hij argumenteert anders dan de Russische president. Hoekstra stelde dat de kernwapens al in Nederland lagen voordat het NPV werd ondertekend. Hij ging er gemakshalve aan voorbij dat er binnenkort nieuwe kernwapens komen. Daarnaast zijn het Nederlandse piloten die – mochten ze ooit worden ingezet – de kernwapens moeten afwerpen. Het is moeilijk vol te houden dat er in zo'n geval geen sprake is van een overdracht van de controle van kernwapens, in weerwil van artikel 1 en 2 van het NPV.

Een veroordeling van de Russische escalatie is broodnodig, maar dus ook lastig voor Nederland en andere NAVO-landen. Als Hoekstra Rusland veroordeelt, zal Poetin meteen naar de boter op diens hoofd wijzen. Het kan niet genoeg benadrukt worden: elk gebruik van kernwapens heeft verschrikkelijke gevolgen. Zo'n oorlog mag er nooit komen. Daarom is het zo belangrijk dat voorkomen wordt dat Russische kernwapens naar Belarus gaan. Nederland moet de stap van Poetin scherp veroordelen. Maar dat kan het pas geloofwaardig doen als het Amerikaanse kernwapens op eigen bodem niet langer accepteert.

Bijlage II

Artikel 1 van het TPNW

VERBODSBEPALINGEN

1. Elke staat die partij is, verbindt zich onder geen enkele omstandigheid tot:

- (a) het ontwikkelen, testen, produceren, vervaardigen, anderszins verwerven, bezitten of kernwapens of andere nucleaire explosiemiddelen te verwerven, te testen, te produceren, te vervaardigen, anderszins te verwerven, te bezitten of op te slaan;
- (b) het overdragen aan welke ontvanger dan ook van kernwapens of andere nucleaire explosiemiddelen of de controle over dergelijke wapens of explosiemiddelen direct of indirect;
- (c) de overdracht van of de controle over kernwapens of andere nucleaire explosiemiddelen ontvangen;
- (d) kernwapens of andere nucleaire explosiemiddelen te gebruiken of daarmee te dreigen;
- (e) iemand op enigerlei wijze te helpen, aan te moedigen of ertoe aan te zetten zich in te laten met een activiteiten die ingevolge dit verdrag verboden zijn voor een staat die partij is;
- (f) op enigerlei wijze hulp vragen of ontvangen van wie dan ook om zich in te laten met activiteiten die verboden zijn voor een staat die partij is krachtens dit verdrag;
- (g) toestaan van stationering, installatie of inzet van nucleaire kernwapens of andere nucleaire explosiemiddelen op zijn grondgebied of op enige plaats onder zijn rechtsmacht of toezicht.⁴⁴

⁴⁴ Full text of the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons, https://www.icanw.org/tpnw_full_text, 2017.

Bijlage III

Ontwapeningsoproepen Tweede Kamer

Allerlei partijen in de Tweede Kamer hebben afgelopen jaren geregeld, middels moties, de regering aangespoord serieuze stappen te zetten richting ontwapening. Hieronder een aantal voorbeelden van aangenomen moties.⁴⁵

- Een motie uit 2018 van PvdA, GroenLinks en SP vroeg de regering ‘maximaal in te zetten op een internationale dialoog met de nucleaire machten over een alomvattende, verifieerbare uitbanning van kernwapens conform artikel 6 NPV en zo invulling te geven aan de toezegging in het regeerakkoord.’
- Een motie uit 2018 van D66, CDA en CU vroeg de regering ‘een strategie te formuleren om wereldwijde nucleaire ontwapening te bevorderen.’
- Een motie uit 2016 van D66 en PvdA stelde dat ‘er op dit moment een discussie loopt over modernisering van de in Europa aanwezig tactische kernwapens’ en dat ‘de verwijdering van kernwapens uit Nederland en Europa gebruikt kan worden om Rusland eenzelfde gebaar te laten maken’ en riep de regering op om ‘het moment van de ongewenste modernisering van de kernwapens in Europa te gebruiken om een impuls te geven aan wereldwijde nucleaire ontwapening.’
- Een motie uit 2016 van CU vroeg de regering ‘in overleg met Amerika te werken aan het gefaseerd afstoten van de Nederlandse kernwapentaak.’
- Een motie uit 2014 van D66 stelde dat ‘het wenselijk is, nucleaire wapens, waaronder de niet-strategische nucleaire wapens in Europa, terug te dringen en uiteindelijk te elimineren’ en riep de regering op om ‘in NAVO-verband te pleiten voor de beëindiging van de Nederlandse kernwapentaak.’
- Een motie uit 2013 van SP ‘spreekt uit dat de vervanger van de F-16 geen nucleaire taak mag hebben.’
- Een motie uit 2012 van CDA, GroenLinks, SP, CU en D66 stelde dat ‘tactische kernwapens geen militair nut meer hebben’ en dat ‘de in de Europa aanwezige tactische kernwapens (...) moeten worden gemoderniseerd en dat dit zeer kostbaar zal zijn’ en dat ‘deze middelen niet zouden moeten worden geïnvesteerd in nutteloze en gevaarlijke wapens’ en verzocht de regering ‘de verwijdering van Europese tactische kernwapens als harde doelstelling te formuleren.’

⁴⁵ Wat heeft de Tweede Kamer gedaan voor nucleaire ontwapening? (een overzicht van aangenomen moties), <https://nonukes.nl/overzicht-van-aangenomen-moties-in-de-tweede-kamer-over-nucleaire-ontwapening/>, 12 april 2021.

- Een motie uit 2010 van SP en GroenLinks stelde dat 'de in Europa aanwezige Amerikaanse kernwapens onderdeel zouden kunnen zijn van onderhandelingen over ontwapening tussen de VS en Rusland' en verzocht de regering 'aan de Amerikaanse regering over te brengen niet langer te hechten aan de bescherming van het Europese vasteland door middel van de aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens in Europa en de terugtrekking van deze kernwapens wenselijk te achten.'

Sint Jacobsstraat 12
3511 BS Utrecht
The Netherlands

www.paxforpeace.nl
info@paxforpeace.nl
+31 (0)30 233 33 46

P.O. Box 19318
3501 DH Utrecht
The Netherlands